

МЕДИЦИНА

Қызылша

Орысшадан алып жазушы: Жандос ұлы С.

[1-басылуы]

Орынбор: Қазақстан мемлекет баспасы, 1923.

20 бет. Таралымы 2000 дана.

3-5

۷۷۵

61

عدہ گلچہ کتابچہ

۵ نجی کتابچہ

دور - ۱۰

23-5

САХСТАНА

ТАРАТ

قزلباش

اورسجادان آلب جازوچی: جاندوس اولی س .

قازاقستان مەدەنیەت یاسمасы،

1923 اورنبور

چەر ۋەزىرلىك جالچىلارى، بىرلىككە!

Ж-284

616-91

Q-719

АРХИВ. Ф.

اورسچادان آلب جازۇچى جاندوس اولى س.

208

2949-29

Handwritten vertical text on the right margin.

Корь

Перевод с русского С. Жандосова.

Издание 1-е.

ИЗДАТЕЛЬСТВО К. С. С. Р.

ОРЕНБУРГ 1923 Г.

جازۇچىدان

قىزىلچا جاس بالالاردىكى، آراسىدا جۇقپالى، اوتە
قورقنىچتى آۇرۇسانلادى. سونىڭ ئۈچىن مۇنىڭ سەبەبىن
ئېلىپ چولدىنا تانى بولۇ ئام ساققانۇ آمالدىنا اورتە
رەك كىرىسۇ كەرەك. «ساققانغان ساققانلادى» دەگەن
قارىيالاردىڭ ئسوزى تەرەڭ ماغانالى ئتارىپا غەلىمىنا
زور بايلانىسى بار كورىنەدى. ساققانۇ ئۈچىن ئتارىپىنا
غەلىمىنا تانى بولۇپ، ساققانۇ چولدىنا اوتە خەتك بولۇ
مىندەت بولغاندىقان دەن ساۋلىق حايىن بىلىدورەتۇن
كىتابقا ئوخاش اىكەندىڭىز چەكسىز. سوندىقدان ئدامدى
خىيال مەن آزدا بولسا فايداسى تىمىر دەپ قىزىلچا
تۇرالى بۇل كىتابچانى قازاق تىلىنە آينالىردىم.

س. جاندىوسفى.

قىزىلچا.

قىزىلچامەن ئۇرانئۇن آدامنىڭ باسى ئۇيرىپ، دەنە-
سى قىزادى. كەينىدە، دەنەسى تۇڭكازىپ، داملىرى
قۇسادى. آس اچىپ، اۇيىقىمى قاپىپ، كوزى ايلنىسا
ساندىراقتاب سويلەي باستايدى. تاماغى ئاسىپ، مويىنىنىڭ
بەزى چوچىپ، مۇنىڭ زاردانىدىن اچىكەن آسن قىمىلىپ
جۇتادى. قىزىلچا بولسا - آق اوسى بەلىگىنى بەرەدى،
بىر - اەكى كۈن اوتىكەن سوڭ كەۋدەسىدە، قارىنىئا،
مويىنىئا، جەلىكەسىدە، قارىنىئا، قول - آياقدارىنا ئۇپ -
اوساق قۇمداي بولپ بورتىكەن چىقادى. بەتىدە
چىققانى چاغىنىڭ اورتاسىدا - غانا بولپ، بەتى قىزارپ،
مۇرنى، اىيەگى، اەرنى بوزارادى. بورتىكەندەر دەنە-
سىدە جامىلادى. كەي ۋاقتىدا بىر - بىرىدە قوسىلىپ
كەتكەندىكىدەن اەتدىڭ اۋستىدەگى اەكنىچى قاپات
تەرىسى اۋسىگەن سىياقتانپ كوتەرىلىگىكىرەپ، قىزارپ
تۇرادى. كەي ۋاقتىدا جەڭگىل ئۇرى بولسا، قىزىلچاننىڭ

تا گېلارى آر بولغاندىن بىلنەيدى، نە دەنەرق
چوقا جەرلەرىنە - غانا بىلنەدى.

قىزىچا آتچىل تۈسە، نە آق بولس چىقسا، اول
قىزىچا جە ئىل بولادى. مۇنداي بولغانى 4-5 كۈندەي.
آق اۆزى 8-9 كۈندە ساۋىقادى.

اىگەر قىزىچا قاراسماق نە كوگلىچم تۈسە چىقسا،
اۆز قىزىچا بولس، 8-9 كۈنگە دەين قاندىراق
اۆزىدادى.

ساۋىدا باستاسا، قىزىچا چىقان جەرلەردىك نەرى-
دەرى نۆلەپ تۈسە، كەي بۇ اۆز چىقاندان بىر
قىزىچا تۈرى، تاپاندان بىر اۆز چىقاندان بولسدى.
مۇنداي اۆز قىزىچا دەنگە جايلىماسدان بۇرۇن
اۆزىنىڭ اچىنە ھام باياغىنا چىقادى. قىزىچا بىلنە
باستاغان كۈنى تىلنىڭ اىرە كىكى كەتەپ سارغىلتقاندى.
اۆزىچى كۈنى تىلنىڭ آينالا چىيەگى قىزغىلتقاندى،
ھام تىلنىڭ اۆزىچى اىسەپ، كۈرە كەتەپ كەتەدى.
جە ئىل قىزىچا بولغاندا، 4-5 كۈنگە دەين دەنەرق
قىزىچا اولغايا بارادى. بۇرۇننان آلدى، قايى تولى،
دەن ساۋىلىقى چاقسى، تازا بولسا، اۆزۈدى كۈتەرەدى.
اۆز بولسا، كۈتەرە آلماي، اولب كەتەدى. قىزىچانك
رايى قايتسا باستاسا، قىزىچا آزايا بەرەدى. كەي
بۇ قىزىچادا دەنەسىنىڭ اۆز جەرلەرى كۈتەرەپ، اىسەپ

چىغىدى. مۇنداقى ئۇرۇ ارزا كۇقىرايدى. كىچىكەنە
ئىلىنىڭ آينالاسىدا سارغىلىنداۋ بولۇپ قىزىلچازىك بورتىكەنى
چىغىدى. خوتىنغاندا ئام آس اچىكەنمە تاماغى ئۇيرادى.
كىچىكەنە ئىلىنىڭ بەزدەرى ئۇيرىپ، اچىقى ارىكەپ،
اۋزى ايتىنمەدى، مۇرۇن اچىنمە، كەۋلچىرىنمە چىقسە،
تاناۋۇننان سۇۋ آغى، دەم آلسى ئۇرلاپ، تاماغى
قىرلىمايدى. تاماغىنىڭ بەزدەرى چوچىپ، كەي ۋاقتدا
كونەرىلىپ، چارىلادىدا. اەگەر مويىنى تۇناسىپ كەۋدە-
سىنمە قاراي ئاسىپ كەتسە، ساۋىغىپ، اۋىرگە قوسىلىۋى
سىرەك بولادى. كەي ۋاقتدا قولاقدا چىغىپ چارىلادى.
كەي ۋاقتدا بۇيرەككە چىغىدى. اوندا اچى
اونەدى. كەيدە اوكتەگە چىغىدى، اوندا قان تىركىرەدى.
كەيدە خۇرەككە چىغىدى، اوندا ئىنسى ئېتىپ، دەم
آلسى تازايدى. كەيدە بۇۋىغا دا چىغىدى، اوندا بۇۋ-
ئىدارى سىر قىراپ سىزدىمى. بۇلاردىڭ بارى دە ئاۋرلەۋ
بولۇپ، ساقۇغا باستىغان كەزدە سالقىغا تىمۇدەن بولادى.
بۇيرەككەن چىققاندا كەندىنمەن بەنى، آيى-قولدارى
اسەدى. قارنى تىرسىپ كوتىرىلەدى. قازاچا «بەتتە گە»
دەپ آيتىلادى. انىڭ چوغارداغى چازىلغان ايرەتى مەن
اۋلغايدى، دەتەگە چايدىلادى. بۇل اسۇدك سەبەبى
بۇيرەككە قىزىلچا چىققاندىن، بۇيرەككە قۇۋاتى
كەپ، دەدەن سوراۋون راندارن تەز اۋلىگرتىپ

جمعارا آلمانلار، (مەخانىزم) ماچىنانىڭ جولى بۇز -
لغاندىن قىلان بولادى. اوسى آيتقان تۇردە، اۇرسا، دەنەسى
ئاسىب، نەسەبى سىرەك جۇرپ ھام آر بولغاندىن قىلان
ساب-سارى قويۇبولادى. نەسەبىڭ ماچىناسى بۇزىلىپ،
غۇرەتۇن جولدارىمان آداسىب، توقسۇراب چاتىشقاندىن -
قىلان باس اۇرۇپ، كەي ۋاقتدا قۇسادى.
اۋيىقى ياسىپ، اسى اۇدارىلىپ، ساندىراقتاب،
ھەلگەدى. كەي ۋاقتدا سىڭىرلەرى دە قۇرسادى. بۇلاچا
اۇرۇغا آينالسا، جازىلۇ قىيىن.

كەي قىزچانى چەچەككەن آيدرا آلمانلار مۇمكىن؛
بىراق، مىنا بەلگىلەر مەن آيسرۇغا بولادى.
چەچەككەن بورتكەندەرى قىزچاغا قاراغاندا كە-
چىگى چىغادى. اۇرغان كۈنىنەن باستاب ۱-ئىچى كۈن
دەگەندە اۋىلى بەتمە ئېلىنىپ، بۇدان سوڭ دەنەسىنى
چاپاتار ماغاي چىغاباستايدى. بورتكەندەرى اۋساق بۇلادى.
گوزىنەن -اس اغىب، بەلى اۇرۇپ، بۇرنى ئېتىپ، قانتى -
قانتى چۈنەلەدى. بورتكەندەرى قۇمداي اۋساق بولپ،
بۇر-بىرىنە تۇناسىپ كەتەدى.

2 قىزچا قورقىنچىتى.

قىزچا اۇرۇقى قانتى ھام قورقىنچىتى اەكەنى
آيتلىدى. قىزچاننىڭ قورقىنچىتى اەكەن مىندان بايقاۋ -

غا بولادى. آر تۈرلى قورقنچتى اۋرۇلارغا فارسى
تۈرلرلىق آمالدار تابلغاندا، قىزىچاغا فارسى تۈرلرلىق
آمال كۆرىنىدى. قىزىچانك اۋر- جەكلى بولمۇى بە-
لكىلەرئىنن آيىرىلادى. اەگەردە قىزىچا اۋر بولسا،
مىنا تۈردە بولادى: (1) دەنەسى قىزغاندا سىگىرلەرى
تىرىسادى (2) جىمى- جىمى قۇسب، داملىسىز اىچى
جۈرەدى. (3) ساندىراقتاب، جەلىگۈ پايدا بولادى.
(4) بورىكەندەرى كوگلىچم نە ئاراسماق تۈسە بولادى.
اوسى آيتقان تۈردە بولماغان قىزىچا بەكلى بولماق.
فاندای جۇقبالى، قورقنچتى اۋرۇلاردى بارىندە
فارسى تۈرپ جەكلىرەسەكك آمالدار استەاب جەكلىدە
بولغاندا، قىزىچانى جەكلىرلىك بۇل كۈنمگەدەين دارى
استەلمەگەندىكەن قىزىچاچەكەن اۋرۇھام قورقنچراق.
سوندىقدان اەكك كۈچتى آمال - جۇقتىرۇدان اوتد
ساقەتۇ.

3. قىزىچادان ساقىتانۇ جولى.

قىزىچادان ساقىتانۇ اۋچن اەكك اۋەلى نەدەن بو-
لغانن بىلۇ كەرەك. تەز جۇغب، اورتىدەي ئاۋلاب
كەتۈى نەدەن اەكەندىگى نۇرالى سەبەبەرى مەن
ئانس بولو ساقىتانۇ بىلۇدكك بىرىنچى شارتى.

اھەر قىزچا ۋە ئىچىدەگى بىر بالاغا اىلەكسە -
آق بولغانى، قالغان بالالارغا بىر - بىرلەپ اىلەكتىرە
بەرمەك. بالالارغا آرنالغان سىياقتى بولب بالالارغا
اىلەككەندە بۇرن قىزچا بولماغان ۋەرى آدمادارى -
دا اىلەكتىرە كەندۇى مۇمكىن. اەگەر بىر ۋەرىدەك
ئىچتە قىزچا ۋەرىدىكى، باسقا ۋەرىدەك آدمادارى
ساقىتلىق، بارماۋ كەرەك. خالىن بىلەم، كوكتىلن سۇرا -
يىن دەپ اوز اۆيىدە ھەم باسقا اۆيلىرىگەدە قىزچىنى
اىلەكتىرە آب كەلب قىزچىنى ۋەرىشەپ چىبەرەۋى
مۇمكىن .

قىزچا بولغان آدمانىڭ جانىدا بولسا، نە جانىدا
بولغان آدماتا چاقىنداسا، قىزچانىڭ جانىدا كىيىپ چۇر -
كەن كىيىندەرن تاستاماي، قولن تازالاب چۇۋماي
اەكتىچى بىرەۋكە چاقىنداسا، قىزچانىڭ تۇقم بىرەتن
قۇرتىن چۇقتىرە آب، چاقىنداسقان آدمادارغانارالادى.
قىزچانىڭ زاردانىدىن تۇلەپ، سويىلەپ تۇسكەن
تەرىلەرى ھەم چاقىن تۇسەك - اورن، كىيىم - كەچەك ،
آس اچكىن ائىس - آياتى، قاسقىدارى، اوسىلارغا ساۋ
آدام قانغىناسا آق بولغانى، قۇرتىدارن اىلەكتىرە
آب، چاقىنداسقان آدمادارىنا چۇقتىرا بەرمەك. كوزگە
كورىنەسەك بۇل قۇرتىدار نازك بولغان مەندە، نۇر -
مەنى كۆچتى بولغاندىن تەز اولە قويىلدى. سونىڭ

اوجن آۇرۇ بازلسادا، اەندى قىزچا بىتىدى دەپ
سەنب ساپىرلىسىپ، ئاۋر بولغانىداردىكى باسقارغا
قاتنىشسۇي زور خاندا. اەگەر ساب - ساۋ بالا قىزچا
بولغانىداردىكى ماڭايمىغا جانداپسا، بىر نارسە-سىنەن
اوستاپ، ئە اوتىرىپ قاتلىسا بولغانى، بۇلاردىكى پەرىن
دە نازارىيا كورسەتەپ اوتىر .

مىسالى: قىزچا بولغان آيدىل بالانىڭ قۇۇرچاغى
بىر چىل اوتىكەن سۈڭى اەكەنجى بالا آتەپ اويىنغانىدى .
مىنان قىزچانىڭ قۇرتى اىلكى بالاغا جۇغىپ، اودان
آيساقدارىنا تاراغان . چانا قىزچا آۇرىۋى بار ئاۋىدىشى
اەسنىڭ نەچە جۇز چاقىم چەردەگى دوستا چاز -
غىنان خانىما اىلىگى، پوغىنا آرقىلى بارغان خانىدان
سول چەردەگى خالقدارغا توقم بەرگەن .

قىزچادان آۇرغانىداردىكى كىيىدەرن سۇۋىناستى
سالپ بىرگە قاينىتەپ، جۇۋىپ، تازالاب، آبدان چا كىرقەتەپ
كۈنگە، كەبىترمەي، باسقارلاردىكى جۇغىسۇي يا
كىيۈلەرى زور خانىدە . قىزچا بولغان كىيىنى بالا
كىرمەيتۈن اوتكاغا، آۋاسى چاقسى تازا اۋىدە كۈتەپ،
بالاسى بار آدامداردى، قىدىرمپاز آدامداردى ئوققاتتۇ
كەرەك . چانا كەلىگەنچە آۇرۇدى كۈتۈگە اوزن اۋىزى
تازا ساقىتاپ اوستاي يىلەتۈن بىر-خاندا كىيىنىڭ آۇرۇ
آدامنىڭ قاسنىدا بولۇۋى چاقسى . اەەر قازنانىڭ دارىگەرى

بولسا، سونىڭ آيتىۋى بويىچە *اس قىلۇ كەرەك. قىزىچاسى
بار اۋىگە خىسى جېرەمەي اول *اۋىدىڭ كىسىلەرن
باسقا اۋىلەرگە قاتىتىرماي، ساقىتقان چاقسى.
قازاق ساخراسىنداغى اەلدەردە آيەلدەر ساقىتانبى
مۇنداي اۋرۇلاردىڭ قاپىتاب جاتقان جەرلەرىنە بارۇ-
لارى سەبەبىنى اۋرۇدىڭ جۇقپىلى، زىياندى قۇرتىدارن
جۇقتىرىپ كەلىپ، اۋىلەرىنە *ھام اۋلىدارغا اۋرۇدى
حاياتۇندىغى *ناجىرىيادان اتىق كورىنىپ اوتىر. سوندى-
قتان اۋرۇى بار اۋىگە بارماي ساقىتانۇ *ھام
ساتىندىرۇ *تىسى.

اۋىچا اۋىدە اۋرۇدى كۇتۇ ساقىتانۇ *ھام ساقىتا-
ندىرۇ چاغىننان دا قولايلى بولادى. اۋرۇدى *تارىيالاۋغا
كۆڭىلى مەن قۇمەت اەتەتۇن، *تارىيىنانىڭ *آدىسن بىلە-
تۇن ادامغا كۇتەكىزۇ فايدالى.

قىزىچا بولپ اۋرغان بالا مەكتەپ بالاسى بولسا،
كىم - كەچەك - كەرن ، تۈسەك - اورنن جوغارىداغى
آيتقان تۇردە جۇۋىپ، مونچاغا *تۇسىرىپ ، *آبدان
نازالاب بارىپ، جازىلغاننان كەين *بىر آبدان سوڭ
اوقۇغا *بېرۇ كەرەك. اۋرۇى بار *اۋىدىڭ آدمىدارن
اۋرۇلارى *آبدان كوتەرىلىپ، نارسەلەرى جۇۋىلىپ ،
باپىندا كەپتىرلىگەننىڭ سوڭىندا - غانا ساقىتانۇ - جولى مەن
مەكتە، بىكە قاتىتىرۇ چاقسى .

اھگەر قىزىلچا مەكتەپ اىچىندە بىلىنە باستا، تەز
قازىنانىڭ دارگەرىنە بىلىدىرىپ، دارگەردىڭ آقلىرى بويىنچا
آيتقاندىن اورنىداۋ آمالىنا كىرىسۇ كەرەك. مەكتەپنى
جابۇ، جابباۋ تۇۋرالى دارگەردىن بىداۋ كەرەك.
اھگەر دارگەر بولماسا، تومەندەگى كورسەتكەن تۇردە
تارىپىيالاۋ كەرەك.

4. اۋرۇدى تارىپىيالاۋ چولدارى.

اھىڭ آۋەلى قىزىلچاننىڭ جاتتۇن اورنىن سالقىندىراق
ۇستاۋ تىيىس. قىزىلچامەن اۋرغان كىسلەردىڭ قىزىۋى
اوتە كۈچتى بولغاندىن تان استىق آۋە، استىق اورن دەم
آلىۋىنا ھام تىنىشىنا اۋر بولادى. قوڭىر سالقىن آۋا
تىنىشتاۋىنا جەڭىل بولادى. سونىڭ اۋچىن جاز كۈندەرى
ئىدە اۋىدىڭ اھىڭ تەرەزەلەرن ۋاقىت ۋاقىت اچىپ،
جەلپىدىرىپ، قىس كۈندەرىندە تىدان تازا آۋە كىرىۋ
اۋچىن تەرەزەدەن ئىد بورەنەدەن تەسب بۇۋلىق اور
ناتىب قويۇۋ تىيىس، اۋرۇغاجەل تىيەس داراجادا قىلىپ.
اۋىدىڭ آۋەسى تازا ھام قوڭىر سالقىن بولسا، اۋرۇ
دىڭ جاتىۋىنا ھام تىنىشتاۋىنا اۋكاي ھام جەڭىل بولادى.
اۋەنىڭ اوزگەرگەن داراجاسىنا قاراي اۋرۇدىڭ
دەم آلب تىنىشتاۋى-دا اوزگەرىپ توراىدى. سونىڭدىن
بۇل آيتىلغاندىرى جاقسى اھىڭكەرۇ تىيىس.

أورۇدۇڭ اوزىنىمەن غانا بەلگىلى كەرەكتى نارسەلەرن
آلب قالپ، باسى آرتقى نارسەلەردىڭ بارىندە باسقا
اورىغا قويۇ كەرەك. آورۇدۇڭ تۇفم چاچانۇن زىياندى
قۇرتىدارى جۇغىسپاس اۋچىن. آورۇدى مامقى،
*جۇن سىياقتى نارسەلەرگە جانقزىباۋ مەن بىرگە تون،
داباغى، كۆپى سىياقتى مامقتى نارسەلەردى *ھام كورپە
لەردى جابداۋ تىس، سەبەبى بۇلار آورۇدۇڭ زىياندى
قۇرتىدارن اوتە كوپ ابلە كىمۇۋ گە سەبەب بولغانىقدان
تازالاب آلۇ جولى دا اوتە آۇر. جاستىققا *جوب، سابان
تىغىب، قۇس، تۈسەك اورىندا دا اوسىلاي استەسە، آورۇ
اوتكالغان سوڭ اىچىندەگىلەرن اورىتەب جىبەرب، سىر-
تىنداغىلارن جوغارىداغى آيتىلغان شارت بەن جۇۇب
نازارتەب آلۇغا قولايلى بولادى. آورۇدۇڭ اۋستىنە
جاپانۇن نارسە آستى. اۋستى جۇبەرەك بەن قايتالغان
بولب جىڭك بولسا، تۇىندە جۇۇب آلۇغا قولايلى بولادى.
آورۇلاردىڭ قاقىرىپ تۈكسۈلەرى *اۋچىن چولپەك
نە تە مرنە چىنى ائىس بەلگىلەب، اىچىنە قارامى
(اۋۇماي) قۇبىب، سوغان تۈكرتەب، آۇلاق جەرگە آپارب
تەرەڭ قىلىپ قازب كۆمب تاستاۋ. باسى آۇىرىب،
سانىدىراقتاي باستاسا، سۇۇق سۇۇغا اورامالىدى مالىب،
سۇۇن سىغىب تاستاپ، باسىندا تا كىب قويۇ. اورامالىڭ
سالىقىنى تىكەن ساين اوسى رەت بەن *السن - *الى

بىلاي بەرۋ جاقسى. نە بولمىسا، باسنى اەڭكەيتىپ،
جەلكەسىنە سۇۇق سۇۋ قۇيىپ اوتىرۇ كەرەك. چاماسى
كەلەرلك بولسا، اۋزىن چايقاپ اوتىرۇ ەتپىس. حاس
بالانىڭ اۋزىن جۇمىساق جۇبەرەك بەن سۇرتىپ، اول
جۇبەرەككى كۆيدىرىپ جىبەرسىن. آرتىنان قولنى
سابىنداپ تازالاب جۇۋۇ كەرەك.

اەگەر قىزىچا سەلدىر بولۇپ سوزىلىپ چىقسا، ەير
بوتەلكى سۇۇغا ەير قاسق تۇز سالىپ اۋرۇدىڭ دەنەسى
كەپكەنچە تۇزدى سۇۋمەن قوللىنا تەرى بىيىلايدىڭ چۈن
چاغىن سرتىنا قاراتىپ آينالىدىرىپ كىيىپ اسقۇ جاقسى.
اەگەر جىلدەن جىغا باسقاسا، آر-بىر 3 ساغاتىدان
سوك آسىرەسە تۇندە دەنەسى قىزغان ۋاقتىدا جۇمىساق
جۇبەرەك بەن تۇزدى سۇۋ مەن دەنەسىن اۋۇقلاپ،
جىلى نارسەگە اوراپ، جىلى نارسە اچكىزۇ كەرەك.
دەنەسى سزداسا، ەير بۇتەلكى سۇۇغا چارتىپ
بوتەلكى آراق قوسىپ، ياكى سركە سۇۋن قوسىپ
اۋۇقلاۋ فايدالى.

سۇۋدى سالىقىنىنراق قىلىپ بۇل آيتىلغاندىرى اوريا
ئىداب دەنەسىن اۋۇقلاۋدىڭ فايداسى دەنەدىكى قىزۇدى
آزايىپ، اۋرۇدى جەڭكە تىڭكىرەپ، دەم آلس
تىنىسىن كەڭەيتىڭكىرەيدى.

اەگەر اۋرۇدىڭ رايبى قايتىپ، قونىلارى، تەرىلەرى

سۈيىپ تولەپ تۈسە باسئاسا، ازۇقالاۋدى قويىپ،
خۇقلاپ دەنەسىنە كۈن ساين ماي سۈرتىپ، تۈسكەن
اورىدارن جىلى سۇۋ مەن ساينداپ تۇرسن. دەنەسى
قوتىردان ھام تولەپ تۈسكەن قوتىردان ئابدان تازارپ
تەككىچە اوسى آدەتىنى قالدورماغى ئىيىس.

دەنەلەرى مۇلدە تازالانىپ، آيققاندىغى كۈلگە
بەلگىلى بولغان سولۇق آۇرغان كەزدەگى آرالاسقان
نارسەلەرىنىڭ ئبارون دە جوغارىداغى شارت بويىنچا رەتدەپ
جۇۋىپ، كەپتىرىپ، اوزن موپچاغا ئۇسىدىرىپ، اۋستىنە
نازا كىم كىگىزىس.

كۈختى آس اچكىزۋ ھام آسى تىقبالاب كوپ
بەرۋ جارمايدى. فايدانى آس: سۈت، چالا پىسكەن
جۈمرتقا، تاۋىق سورپاسى كرۇپا سالغان ھام چاي.
سۇۋىسىغا قويۇ چاي، لىمۇن، آلما سۇۋى جاقسى. قىزىلچا
آدامنىڭ آان تەز آلتۇن آۇرۇ بولغاندىقاندان اوتە
ايرىندەپ، جاقسى ئارپىيالاۋ كەرەك.

آسىدىرەپ كەتكەندە قويۇ چاينىڭ پايداسى كرپ
اەكەندىگىن اەسكەرب، قويۇ چايدى دايارلاپ قويۇ
ئىيىس. قىزىلچا آدامغا سالغن نەز تىيەدى. سوندىقاندان
بۇيرەگى بۇزىلىپ بەتەگە آۇرۇغا آينالپ كەتمەۋى
مۇمكىن. سوندىقاندان سالقىننان ساققاناب دىمقوس آۋەكە
چىباسن. اەگەر دالاغا چققانداى بولسا، آياغن توغما.

سەداي قىلىپ، بەلنىڭ جىلى ئارىسە اوراپ، ساقىناندىرىپ
چىقارۇۋېتىپس. ئۇرۇۋ چازىلغان سوڭ اەڭ كەمى ئازچ
جوما تولىماي تۇرىپ باسقۇلارغا قاتناساۋى ھام قاتنا-
ستىرماۋ ئىيىس. اەگەر دەنەسى ائىدە باستاسا، تەز
دارگەردگە بارىپ، دارگەردگ كورسەتسكەن جولى مەن
تەرلەۋ آمالينا كىرىسۇ كەرەك .

دارگەردگ آقلىنىپ باسقا جولداز مەن تەرلەتمە
دەپ آزابتانۇ خاتە، سەبەبى تەر ئېرى تۇرلى ئۇرۇغا
فايدىلى بولغان مەن، اەكنچى تۇرلى ئۇرۇغا زىياندى
بولۇۋى مۇمكەن. سوندىقدان دارگەردگ آقلىنىپ باسقا
آزابتانۇدگ زىيان بولۇۋى بار. تەرلەۋ جولدازى:
چالاڭ قاپات قالسۇنداۋ كورپەجەنى فايناغان سۇۋغا
مالب-مالب، سۇۋ سىغىپ ئاستاپ، سول كورپەجەنى
دەنەسىنە اوراپ تەپ-تەكس قىلىپ، جەل كرمەستەي،
بۇۋۇ چىقاستىي قىلىپ ھام سرتىنان قالىڭ كورپەجەدىن
بۇۋۇلىقىرىپ اوراي-ئاۋىپ، ئېرى ساغاتىدان سوڭ چاينىد-
كەڭ چۇمەگىنەن چاي ائىكىزىس.

اەكنچى جولى: جەل كرمەستەي، بۇۋۇ چىقاستىي
قىلىپ قالىڭ كورپەجەدىن اوراغاننان سوڭ آياغىن آچىپ
قالدىرىپ، آياق ئۇچىنا ئېرى ائىدەن فايناغان سۇۋ ئۇيىپ،
اچىدەن قزدىرىلغان ئاس سالىپ، بۇدان چىققان پاردى
(بۇۋۇدى) آياق چاغىنان اورلەتىپ دەنەسىنە چىمەرسىن.
يول اەركىز تەرلەتەدى.

آبدان تەرلەگەن سوڭ دەنەسن تارا خۇرغاق اورامال
مەن سۇرتىپ، آينالاسنا چەل كۆمەستەي قىلب كىز
فورچاسن. تۈسەن جايلى قىلب، خىلى جەرگە جاتقىزىپ،
اۋستىنە خىلى كۆرپە جاۋىپ، قويۇ جاي اچكىزىن. اەگەر
تاپلسا، چىدەك چايى تېتى جافسى. دەنەسن قۇرغاققا.
ئىك آرتىنان تازا كويىك دامبال كىگۈزىن.

۵. قىز اچقانك تۇقىمى مىكرو بىدۇرن بىتىرۇ آمالى.

قىز اچقان دەنەنىڭ قوتىرلارى آبدان تۈلەپ تازالانپ
ساققان سوڭ تازا كىمەدەرن كىگىزىپ، آۋرغان
واقىداغى كىم-كەچەك كۆرپە-جاستىق، تۈسەك اورىندارن
ھام جاتقان اۋداندارن مىناتۇردە تازارتىن:
1) اۋيدىك اەسك، تەرەزەلەرن آچىپ، جەلپىندىرىن،
2) اۋرۇ جاتقان اۋيدىك اچىن سىلتى قوسىپ قاينى-
نىلغان استىق سۇۋ مەن جۇۋىپ، سا كىسى بولماسا
استىق سۇۋدى جۇرگىزىپ قىزىپ، اۋستىنە كۈن نە
تويىراق سەبىن. جۇۋلغان پەج ھام بورەنەلەرن آق
ياكى باسقا بويىۋ مەن بوياسن. 3) اۋرۇدىك اۋرى-
مۇرنىن، جارا قوتىرلارن سۈرتىكەن چۇبەرەكەدەرن
ھام ايمىغىداغى اۋرۇغا قاتسقان جارامىز نارسەلەردى

اورتاڭ جىبەرسىن. اەگەر قىيىنلىق نارسەلەر بولسا،
ئىشنى قوسىپ قايتىدىغان اسنىق سۇۋىغا سالىپ چۈيۈپ،
ئارالاب ئالسىن. اەگەر جۇۋىغا مۇمكىن بولسا. تون،
ارچىك، اەتك سىياقتى اسنىقنى كۆتەرمەيتۈن كىيىمەر-
دى چاغرىماق كۈننىڭ كوزىنى قويىپ، بىر نەپە كۈن
جەلپىپ، جەلپىندىرىپ ئالسىن.

4) مىكروپىدى بىقىرەتون دارىلەردى دارىگەرلىك
كەڭەسى بويىنچا رەتلى اورتىلاردا ئايدالانۇ آمالدا
كىرىسىن.

قىزىلچا تۇۋرالى جوغلارنىڭ سوزدەردىڭ
قورتنىسى.

قىزىلچا جۇقبالى، نام قورقۇنچى اۇرۇق. قىزىلچا
اۋرۇ آدمان نام اولىڭ نارسەلەردىن، جانقان
اۋي نام اورنىنان، جاندا جۇرۇچى نام اۋرۇغا
قاتىناسقانداردان جۇنادى. اۋرۇ باستاب جۇققان
كۈندىن جەتتى كۈنگە دەين كۈچەيە آمايدى.
اەكى عتۇرلى بولادى: يىرى جەكلى
عتۇرى اۋر بولادى.

Handwritten vertical text on the right margin: 1234

بىرىنچى كۈن.

جەڭل قىزىچاننىڭ بەلگىسى	آۋر قىزىچاننىڭ بەلگىسى
قىزىق، دەنەسى قىزۇ، تاماغى اۋىرىپ جۇتتىرمەۋ.	داملىز قۇسۇ، دەنەسى اوتە قىزۇلانۇ، باسى اۋىرۇ، سا- ندىراقتاۋ، سىڭىرى تىرىسۇ، ئىچى قۇرۇ.

اەكىنچى كۈن.

دەڭل قىزىچاننىڭ بەلگىسى	آۋر قىزىچاننىڭ بەلگىسى
مۇرن، اەرن، ايك آستىنا ئام بۇتن دەنەسىنە آچىل ئام قىزىل تۇستى اوساق بورتىكەلەر چىغدى.	اوساق بورتىكەلەر قاراسىماق يا كوگلىمەۋ بولپ چىغۇ دەنەنىڭ قىزىۋى كۇچەپ، ساندىراقتاۋ. سىڭىرى تىر- سۇ ئام موينىداغ بەزدەرى ئاسۇ.

ئۈچىنچى، تورتىنچى كۈنلەر.

جەڭل قىزىچاننىڭ بارىسى	آۋر قىزىچاننىڭ بارىسى
دەنەنىڭ قىزىۋى كۇچەپ، بورتىكەلەرى كوبەيۇ. ئىلىنىڭ اۋچى قىزارادى.	تاماغىدا قىزىچاننىڭ بورتىكە- لەرى چىغدى. مۇرنى بىتەدى. موينىداغى چوچىغان بەزدەرى اۋلىكە يەدى. دەنە قىزىۋى اوتە كۇچەپ آلسىرەتەدى.

بەسنچى كۈن.

جەڭل قىزلىچانك بارىسى	آۋر قىزلىچانك بارىسى
دەنە قىزىۋى كەي باستا - يىدى. دەنەسىنىڭ كىيىمى بورتىكەنىڭ قانا باستايدى.	تاماق بورتىكەنى، مۇرن بىتىۋى كۈچەيدى. آۋزى ساسب، تىنىسى نارايىدى. سويىنىشى بەزى چوچىق، مويىنى كەۋدەنى قارا ئاسەدى.

التىنچى، جەتتىنچى كۈن.

جەڭل قىزلىچانك اوڭالدىسى	آۋر قىزلىچانك توفتالدىسى
دەنەنىڭ قىزىۋى بىتىپ، دەنە سىنىڭ تەرىپلەرى تۈلەپ، قوتىرلارى سويىلىپ تۈسە باستايدى.	بەسنچى كۈنگى تۈردە بولادى.

سەگىزىنچى، توشىزىنچى كۈن.

جەڭل قىزلىچانك آفتق اوڭالدىسى	آۋر قىزلىچانك اوڭالدىسى
دەنەسىنىڭ قىزىۋى بىتىپ، آسقا كۆڭل چاۋىپ، دەنەسىنىڭ قوتىرلارى، قوتىر آيماغىداغى تەرىپلەرى آق جارغاقتان سېرىق تۈلەپ تۈسە باستايدى. - دەنەنىڭ آبدان تازىلاندى. ئۈچ جۇمغا دەپ سوزىلادى.	ساسب كەتكەن بەزدەرى جۇمسايدى. كەي بىر زاماندا تۈپتەن اويىلىپ تۈسەدى. بۇۋىدارى سېرىق، قۇلاغىدىن سېرىق ئاڭاقتى. - اوسى داراغا تەسە، ئۈرگە قوسىلىۋى اەكى نالاي.

قىزىچاننىڭ ئۆزى قاتتى دەپ سەلسوق قاراماي،
غەربىيەدا چولن جەتەكلىكتى قىلىپ، چىگن تاۋىپ كۆر-
تىكەندە، ساۋىغىپ ئۆزىگە قوسىلاتقاندى بولادى.
سۈرىتى دەنەسى ساۋىغىپ كەتسەدە، چىكى دەنەسى تەز
آينىغىپ كەتپە ئەندىكىدەن سالىقىغا تىيۋى سەھىتى بۇرۇنكى
بۇزىلىپ، اودان بارىپ بەتە گەگە آينالىپ كەتمۇى مۇمكىن.
سۈنك قىدان سالىقن تىۋدەن آسا ساققانۇ مندەت.
قىزىچاننى باسقۇلارغا چۈقتىرماۋ ئۈچۈن ئۆزىگە
چەت ئادەملەردى قاتتىرماۋ ھام ئۆزىدەرى دە باسقۇلارغا
قاتىپاۋ اۋستىنە ئۆيدىكى ئىچى - تىنن تازا اۋستىپ،
تازا آۋ، كىرگىزىپ جەلپىندىرىپ، ئۆزىغا قاتتىقان نار-
سەھەردى تازالاب چۈۋىپ، آراسقان ئادام ئوزىدە
تازا اۋستىپ، قولىن سايىنداب چۈۋىپ تۇرۇ كەرەك.

